

УДК 343.98

*Лисенко І.В., Лисенко А.М.
м.Харків, Україна*

СТРАТЕГІЯ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Теза наукової доповіді присвячена визначенню основних стратегічних напрямків протидії терористичній діяльності в Україні, розгляду проблемних питань у цій сфері та їх вирішенню.

Актуальність дослідження та розробки науково-обґрунтованих напрямків щодо протидії проявам терористичної діяльності в сучасній Україні обумовлена високим ступенем суспільної небезпеки даних злочинів та тяжких наслідків їх вчинення, у зв'язку з чим заходи протидії з боку правоохоронних органів повинні бути максимально ефективними, з метою недопущення реалізації злочинного наміру.

Незважаючи на важливість даної проблеми, вона залишається не вирішеною. Так аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що такі вчені, як: С.Г. Баришніков [1], В.П. Ємельянов [2], Р.В. Мукоїда [3], М.В. Семикін [4] займалися розв'язанням різних аспектів проблеми протидії злочинам, пов'язаним з терористичною

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

діяльністю, але питання щодо обґрунтованого наукового визначення стратегічних напрямків протидії вказаним злочинам залишилися поза їх увагою. Відповідно метою цієї тези наукової доповіді є визначення зазначених напрямків протидії терористичній діяльності в Україні.

Виходячи з наведеної вище, далеко не повної характеристики проблематики тероризму, ми спробуємо обґрунтовано визначити основні стратегічні напрямки протидії терористичній діяльності в Україні.

Вирішення цієї проблеми потребує послідовного та цілеспрямованого проведення наступних організаційно-правових заходів: а) аналіз насильницької поведінки з метою виділення терористичних і квазітерористических його різновидів, причому для цього обов'язково повинні бути виявлені ознаки, індикатори, що піддаються верифікації, тобто перевірці на деякій загальноприйнятій у професіоналів основі; б) розробку однозначного правового розуміння терористичної діяльності як поведінки членів суспільства, при цьому в кожному разі право повинне виходити не з політичних визначень сил, рухів, спонукальних факторів, а з чітких характеристик суб'єктів, поведінка яких може бути основою для виникнення правової відповідальності; в) конкретизацію правового поняття терористичної діяльності стосовно до цілей використання (науковим, соціально-правовим, догматичним), яке у свою чергу може бути державно-правовим, кримінально-правовим та повинно співвідноситися з іншими галузями права; г) аналіз можливостей і меж використання поняття терористичної діяльності та споріднених з ним понять у діючих нормативно-правових актах (насамперед, Закону України «Про боротьбу з тероризмом») [5]. При цьому слід враховувати, що чинні нормативно-правові акти, кодекси, окремі закони по змісту своїх норм і структурі аж ніяк не нейтральні до нових приписань; вони можуть взагалі усувати їх необхідність або, щонайменше, визначати інший зміст і форму цих приписів, тобто суперечити їм; д) з'ясування наслідків застосування або відмови від застосування тих або інших правових приписів: крім зайвої політизації поведінки можливі не викликані необхідністю обмеження прав та свобод громадян і, таким чином перевантаження правоохоронної системи; е) визначення допустимих і ефективних методів правового впливу на прояви терористичної діяльності, що припускає визначення низки засобів правового впливу, які відображають увесь позитивний потенціал діючого права (заохочувальні норми, особливі умови звільнення від відповідальності за сприяння проведення слідства підозрюваними

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

особами, введення особливого процесуального порядку роботи зі свідками й інші заходи, що потребують спеціального аналізу); ж) досягнення правової й соціальної згоди щодо характеру правової боротьби з терористичною діяльністю, тому що ці злочинні прояви, мабуть, як ніякі інші провокують застосування зайво жорстоких державних заходів реагування, або відступ від законності, здатний підірвати довіру до держави, тобто викликати ефект протиположений очікуваному. При цьому надзвичайно важливо оберігати авторитет держави, що аж ніяк не зводиться до авторитету окремих відомств або посадових осіб; з) розробка цілеспрямованої державної стратегії протидії терористичній діяльності.

Нарешті правова боротьба з тероризмом припускає постійне використання наявної інформації, її поповнення, розгортання наукових досліджень міжгалузевого характеру, а також, і це дуже важливо, здійснення необхідного нагляду (парламентського, прокурорського, судового, суспільного) за антитерористичною діяльністю.

Із цих позицій можна висловити деякі міркування суцільно практичної властивості. Насамперед необхідно виробити правові й організаційні гарантії захисту прав громадян від зловживання можливостями боротьби з тероризмом, від виходу посадових осіб у своїх діях за межі Конституції, чим би вони не намагалися виправдатися. Однією з таких гарантій є індивідуальна відповідальність за прийняті рішення та їх реалізацію під час протидії терористичній діяльності. Але в цілому приписи, пов'язані з правовим впливом на тероризм (виявлення, попередження, документування злочинної діяльності, розслідування злочину та притягнення до кримінальної й іншої відповідальності винних осіб, регулювання й обмеження правових можливостей громадян та інших) повинні бути внутрішньо погоджені й на єдиній основі проведені через систему вже діючих нормативно-правових актів, шляхом внесення до них певних змін. Це відноситься, у першу чергу до законів, що регламентують діяльність правоохоронних органів, встановлюють статуси суб'єктів права, включаючи громадян, визначають їх права та обов'язки, наприклад, у сфері одержання інформації, діяльності ЗМІ, до нормативно-правових актів про надзвичайний стан, кримінального та кримінального процесуального законодавства. Сумна практика вказує на необхідність введення чітких правил прийняття рішень під час протидії терористичній діяльності, у поєднанні з встановленням заборони на прийняття певного роду рішень без дотримання

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

необхідного процесуального порядку (наприклад, отримання ухвали суду, погодження дій з прокурором і т.п.).

Надто важливо визначити компетенцію різних державних органів у сфері протидії тероризму. Структури, що виконують ці завдання, повинні мати підтримку держави й суспільства. Але вони повинні бути легітимні, їх робота повинна бути шановна суспільством і вестися дозволеними методами. Не слід допускати використання неконституційних структур для боротьби з терористичною діяльністю, адже це може спровокувати виникнення протиріч у суспільстві та неоднозначне ставлення до таких суб'єктів боротьби з боку суспільства (наприклад, використання добровільних батальйонів, підрозділів «Правого сектору»), виникнення на цьому ґрунті різноманітних спекуляцій у ЗМІ, у тому числі й інших держав. Такий підхід обумовлений тим, що держава повинна мати монополічне право на застосування насильства у боротьбі з тероризмом, що сприяє підвищенню авторитета держави. Надмірне застосування сил та засобів оперативно-розшукової діяльності під час протидії терористичній діяльності структурами, що виконують, по суті, повсякденні завдання, підриває спокій у суспільстві, знижує авторитет правоохоронних органів і переводить конфліктність на більш високий рівень.

Що стосується інформаційно-аналітичного забезпечення антитерористичної діяльності, проробленню підлягають проблеми моніторингу, як проявів тероризму, так й безпосередньо застосованих заходів антитерористичної діяльності. З метою підвищення ефектності інформаційно-аналітичного забезпечення антитерористичної діяльності слід уніфікувати відомчі, державні та міждержавні підходи до ведення статистичних обліків про терористичну діяльність і суміжні кримінальні діяння; створення єдиного банку інформації (включаючи й дані про результати судового розгляду), розширення кола статистичних даних про учасників і пособників тероризму, про потерпілих; запровадження режиму інформаційного обміну між суб'єктами протидії тероризму в реальному часі; розробки й впровадження методики оцінки наслідків терористичної діяльності.

На концептуальному рівні підлягає розробці й нормативному закріпленню перелік суб'єктів антитерористичної діяльності з диференціацією на групи:

1. Загальної профілактики (протидія розвитку конфліктності в суспільстві, жорстокості людей, ціннісних орієнтацій і створення

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

життєвої перспективи, з урахуванням того, що ця глобальна соціальна політика має й антитерористичний аспект).

2. Спеціальної профілактики (включаючи антитерористичну пропаганду, протидію процесам, що безпосередньо створюють підґрунття для підготовки й здійснення терористичних дій, включаючи контроль над інформацією, що надає інтерес для терористів, зброєю й матеріалами підвищеної небезпеки, охорону режимних об'єктів особливої важливості, психологічну підготовку населення та його інструктаж, контроль над націоналістичним, фундаменталістським, екстремістським, сепаратистським середовищем і т.п.).

3. Оперативно-розшукової протидії тероризму (виявлення, попередження та документування терористичної діяльності на всіх можливих рівнях).

4. Розслідування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю.

5. Виконання покарання осіб, причетних до терористичної діяльності.

У зв'язку з цим вимагає розв'язання й питання про підвищену відповідальність учасників антитерористичної діяльності під час проведення антитерористичної операції та у воєнний час. Слід обговорити й питання про можливість прирівнювання в деяких випадках (при проведенні АТО та у воєний час) співробітників підрозділів МВС задіяних в антитерористичній діяльності до військовослужбовців.

На внутрівідомчому рівні суб'єктів антитерористичної діяльності переважають проблемні ситуації нормативного закріплення відповідних функцій, спеціалізація їх носіїв, ресурсного забезпечення, професійної підготовки й перепідготовки, включаючи правові й морально-психологічні аспекти. Потрібне й організаційний рішення, нормативне й ресурсне забезпечення внутрішньовідомчої координації з виділенням керівника з управлінськими функціями в цій сфері.

На міжвідомчому рівні, крім наскрізних питань інформаційно-аналітичного забезпечення, про які говорилося вище, потрібна розробка типових планів міжвідомчих дій державного, міжрегіонального, регіонального рівня та рівня співробітництва з іншими державами. Для кожного варіанта повинен бути визначений єдиний керівник, його правовий статус і коло помічників, включаючи аналітиків, експертів-юристів, психологів і т.д.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Розробці також підлягають наступні проблемні ситуації стратегічного характеру: компетенція галузей влади, межі обмеження прав і свобод в умовах надзвичайної обстановки, режим діяльності представників ЗМІ при висвітленні антитерористичних операцій (обмеження, пов'язані з таємністю, з безпекою самих журналістів і т.д.); забезпечення безпеки населення; принципи переговорів; принципи застосування сили й психологічного тиску; нагляд і контроль за законністю, у тому числі підстави й режим допуску міжнародних спостерігачів; статус співробітників, впроваджених до терористів. Підлягає градації на основі інтегративних критеріїв оцінка припустимих меж застосування сили, зброї й спецзасобів. Однак обмежений обсяг даної наукової роботи не дозволяє автору розглянути усі окреслені проблемні питання.

Крім того детальній розробці вимагає процедура й зміст взаємодії введених у дію суб'єктів антитерористичної діяльності із владою регіону й органами місцевого самоврядування. Зокрема, мова йде про право регіональної влади на проведення переговорів, про статус використання місцевих ресурсів і сил для виводу населення, оточення, контролю транспорту, розміщення евакуйованих, інформаційному взаємозв'язку і т.д.

Велике значення необхідно приділяти цільовій характеристиці завдань, форм і методів діяльності державних органів, які мають право на проведення оперативно-розшукової діяльності: а) роботи з населенням по спростуванню перебільшених уявлень про поширеність і небезпеку тероризму (тут потрібні й спільні із ЗМІ дії на основі партнерської позиції) і в той же час по формуванню повсякденної пильності відносно осіб і предметів, які можуть становити небезпеку; б) точної, своєчасної й достатньої інформації про конкретні дії терористів, погодженої між різними відомствами, що не допускає надлишкових деталей, які вселяють страх; обов'язкове повідомлення про втрати терористів і про судовий вирок; цілеспрямованої правової й морально-психологічної підготовки учасників антитерористичної діяльності, для того, щоб створити позицію готовності до неї на основі точного знання прав, обов'язків та відповідальності. У тому числі усвідомлення законності застосування сили правоохоронними органами й протиправності будь-яких наказів по її обмеженню. У той же час морально-психологічна й правова підготовка повинна орієнтуватися не тільки на своєчасність і достатність активної протидії терористам, але й на запобігання надмірності й проявів жорстокості;

необхідно передбачити й психологічну допомогу учасникам операцій по виведенню їх з екстремального особистісного стану.

На нашу думку проведення зазначених вище організаційно-правових заходів, у визначених автором напрямках значно підвищить ефективність протидії терористичній діяльності в Україні на стратегічному рівні, який буде слугувати надійним підґрунтям для здійснення протидії даним злочинним проявам на тактичному рівні.

Список літератури: 1. *Барышников С. Г.* Методика выявления и первоначального этапа расследования террористической деятельности правоохранительными органами России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Барышников Сергей Геннадьевич. – Челябинск, 2003. – 209 с. 2. *Емельянов В. П.* Террористический акт и акт терроризма: понятие, соотношение и разграничение / В. П. Емельянов // Законность. – 2002. – № 7. – С. 44–46. 3. *Мукоїда Р. В.* Організаційно-тактичні засади протидії злочинам, пов'язаним з терористичною діяльністю : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / Мукоїда Руслан Вікторович. – Одеса, 2008. – 229 с. 4. *Семикін М. В.* Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / М. В. Семикін – Х., 2004. – 22 с. 5. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20 березня 2003 р. № 638 – IV / Відомості Верховної Ради України. – К., 2003. – № 25. – Ст. 180.

Bibliography (transliterated): 1. Baryshnykov S. H. Metodyka vyivleniya y pervonachal'noho etapa rassledovanyia terrorystycheskoj deiatel'nosti pravookhranytel'nymy orhanamy Rossyy : dys. ... kand. iuryd. nauk : 12.00.09 / Baryshnykov Serhej Hennad'evych. – Cheliabynsk, 2003. – 209 s. 2. Emel'ianov V. P. Terrorystycheskij akt y akt terroryzma: poniatye, sootnoshenye y razghranychenye / V. P. Emel'ianov // Zakonnost'. – 2002. – № 7. – S. 44–46. 3. Mukoida R. V. Orhanizatsijno-taktychni zasady protydii zlochynam, pov'iazanym z terrorystychnoiu diial'nistiu : dys. ... kand. iuryd. nauk : 21.07.04 «Operatyvno-rozshukova diial'nist'» / Mukoida Ruslan Viktorovych. – Odesa, 2008. – 229 s. 4. Semykin M. V. Kryminal'na vidpovidal'nist' za stvorennia terrorystychnoi hrupy chy terrorystychnoi orhanizatsii : avtoreferat na zdobuttia nauk. stupenia kand. iuryd. nauk za spetsial'nist' 12.00.08 – kryminal'ne pravo ta kryminolohiia;

kryminal'no-vykonavche pravo / M. V. Semykin – Kh., 2004. – 22 s. 5. Pro borot'bu z teroryzmozom : zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2003 r. № 638 – IV / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – K., 2003. – № 25. – St. 180.

Лисенко І.В., Лисенко А.М.

СТРАТЕГІЯ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті визначаються основні стратегічні напрямки протидії терористичній діяльності в Україні, розглядаються проблемні питання у цій сфері та шляхи до їх вирішення.

Ключові слова: терористична діяльність, організаційно-правові заходи, боротьба з тероризмом.

Лысенко И.В., Лысенко А.М.

СТРАТЕГИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ В УКРАИНЕ

В статье определяются основные стратегические направления противодействия террористической деятельности в Украине, рассматриваются проблемные вопросы в этой сфере и пути их решения.

Ключевые слова: террористична діяльність, організаційно-правові заходи, боротьба з тероризмом.

Lysenko I.V., Lysenko A.M.

STRATEGY OF COUNTERACTION OF TERRORISM IN UKRAINE

The article defines the main strategic directions of counteraction to terrorist activity in Ukraine, discusses the problem issues in this area and ways to solve them.

Key words: terrorist activity, organizational and legal measures, fight against terrorism.